

Yevgeni Yevtuşenko müasir rus şeirinın yaradıcılarından biri kimi

Ofelya İsmayılova

AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu. Azərbaycan.

Annotasiya. Yevgeni Yevtuşenko müasir rus poeziyasının görkəmli nümayəndələrindən biridir. Onun ən gözəl şeirlərində və poemalarında böyük şövqlə müasir həyatın yenilikləri canlanır. Bu şeirlərdə vətəndaş mövzuları üstünlük təşkil edir. Sovet İttifaqı və xarici səfərlər onun poeziyasını yeni mövzularla zənginləşdirir. Onun yaradıcılığı çox məşhur bəstəkarların da diqqət mərkəzində olub. Yevgeni Yevtuşenkonun əsərləri müxtəlif xarici dillərə tərcümə olunmuşdur.

Açar sözlər: klassik rus şairi, Yevgeni Yevtuşenko, bədii tərcümələr, paralellər

Məqalə tarixçəsi: göndərilib – 14.10.2022; qəbul edilib – 16.10.2022

Yevgeny Yevtushenko – as one of founders of modern Russian poetry

Ofelia Ismayilova

Institute of Literature named after Nizami Ganjavi of ANAS. Azerbaijan.

Abstract. Yevgeny Yevtushenko is one of the prominent representatives of modern Russian poetry. In best verse and poems of Evgeny Evtushenko the desire to comprehend the spirit of modernity is strongly expressed. Civic motives prevail in these verse. The trips along the Soviet Union and the foreign countries enrich his poetry with new ideas and impressions. His work also attracts the attention of many famous foreign composers. Yevgeny Yevtushenko's works have been translated into many foreign languages.

Keywords: classical Russian poet, Yevgeny Yevtushenko, literary translations, parallels

Article history: received – 14.10.2022; accepted – 16.10.2022

Giriş / Introduction

Müasir mərhələdə Azərbaycan ədəbiyyatının yaxın dostlarından biri istedadlı rus şairi **Yevgeni Yevtuşenkodur (1933)**. O, bugünkü Azərbaycan-rus poetik əlaqələrinin mərkəzində dayanan bir sənətkardır. Onun ədəbiyyatımızla, poeziyamızla və ümumiyyətlə, respublikamızla yaxın əlaqələri iki xalq arasında çoxillik bədii əməkdaşlığın bu gününə parlaq səhifələr yazır.

Əsas hissə / Main Part

Y.Yevtuşenkonun Azərbaycanla bağlılığı 1950-1955-ci illərə təsadüf edir. Gənc şair Səməd Vurğunla tanışlıq münasibətini belə açıqlayır: “Azərbaycanın duz-çörəyini ilk dəfə Moskvada Qorki adına Ədəbiyyat İnstitutunun yataqxanasındakı balaca otağında kəsmişəm. Vurğun böyük şairdir. Səxavətdə də onunla heç kim ayaqlaşa bilməz” [1].

“Böyük ənənəyə malik olan ədəbiyyatınızla, dünyanı heyran qoyan sənətkarlarınızla öyünməyə haqlısız”, – deyən Y.Yevtuşenko S.Vurğun poeziyasını rus dilinə çevirmək məsələsinə qayıtmaq vaxtı çatdığından söhbət açır və müasirlərindən B.Vahabzadənin, Ə.Kürçaylının yaradıcılığının onun üçün doğma olduğunu qeyd edir.

Y.Yevtuşenkonun Azərbaycan dilinə tərcümə olunmuş şeirlər kitabı – “Mənə qulaq asın” (“Слушайте меня”) göstərir ki, həqiqətən də, onun əsərlərində şairin fəal ictimai mövqeyi, sənətkar

narahatlığı, poetik yeniliklə bədii sözün imkanlarından yüksək səviyyədə istifadə sıx vəhdət təşkil edir. O, içki düşkünü olan, özündən başqa heç kimi bəyənməyən, mənəvi kasıblığın, puçluğun zirvəsində duran insanları “Simbirskdə yarmarka” şeirində belə təsvir edir:

Пей, Россия,
 ежли пьется,
 Только душу не пропей!...
 Ярмарка!
 В Симбирске ярмарка!
 Гуляй,
 кому гуляется!
 А баба пьяная
 в грязи валяется. [2, с.427]

Tərcümədə (C.Novruz):

İç, Rusiya
 iç, amma
 Qəlbini xırdalama!...
 Yarmarkadır,
 Yarmarkadır Simbirskdə.
 Keyf elə, keyfə bax a!
 Bax, bu sərxoş qadın da
 Girib liğa, palçığa. [3, s.44]

Y.Yevtuşenko poeziyasının Azərbaycan dilinə ilk tərcüməçisi şair C.Novruzdur. Sonrakı illərdə rus şairini T.Bayram, B.Vahabzadə, İsa İsmayılzadə, Çingiz Əlioğlu, Rəfiq Zəka və başqaları tərcümə etmişlər. Bəxtiyar Vahabzadənin Yevtuşenko poeziyasından tərcümə etdiyi nümunələr xüsusi maraq doğurur. Onun ən yaxşı tərcümələrindən biri “Mayakovskinin anası” şeiridir. Bu şeiri Azərbaycan dilinə C.Novruz da çevirmişdir. Gəlin, hər iki tərcüməyə nəzər salaq:

В мягком стареньком кресле сидит она,
 лаского глядя
 на гостей молодых,
 на веселье, на споры и пыл.
 Угощает вареньем:
 «Айвовое
 из Багдади...
 Обязательно кушайте...
 Он его очень любил». [2, с.32]

B.Vahabzadə:

Köhnə kreslosunda bu gün çöküb
 o uenə,
 qulaq asır sakitcə
 cavan qonaqların sözünə, söhbətinə.
 “– Bağdaddan gətirilmiş
 heyva mürəbbəsindən
 yeyin... o da sevərdi bunu”. [4, s.3]

C.Novruz:

*Yumşaq kresloda oturmuş ana,
Dövrəyə almışdı onu qonaqlar.
Tez-tez ürək-dirək verirlər ona,
Hamının qəlbində hörmət, qayğı var.* [3, s.14]

C.Novruzun tərcüməsində şeirin forması uğurlu sayıla bilməz. Şeir sərbəst formada tərcümə olunsaydı, yəqin ki, daha yaxşı olardı. Bu şeir şairin yaradıcılığının mühüm forma xüsusiyyətlərini üzə çıxarır. Şeir qafiyələnməsinə, misra daxilindəki musiqiliyə və başqa bədii cəhətlərinə görə fərqlənir. Təəssüf ki, C.Novruzun çevirməsində bu şeir oxuculara qeyri-dəqiq şəkildə çatdırılmışdır.

B.Vahabzadənin tərcüməsində isə şeir duyulur, onun forma və məzmunu qorunub saxlanılır. Bu tərcümə daha məqbul sayıla bilər.

Y.Yevtuşenkunun “Mayakovskinin anası” şeirinin başqa bir bəndinə nəzər salaq:

*Ну, а ей бы
припасть к нему просто на грудь,
его жесткую голову
медленно
тронуть рукой
и за то, что так часто он курит,
опять упрекнуть...* [2, с.34]

C.Novruz:

*Bircə yol oğlunun görsün üzünü,
Bassın sinəsinə əziz, mehriban,
Desin ki, soyuqdan gözlə özünü.
Desin: az papiros çək, sənə qurban.* [4, s.5]

B.Vahabzadə:

*Oğlu onun dizinə yenə baş qoyaydı...
Astaca uyuyaydı...
Ana da sığal çəkib, onun gur
saçlarına
Deyəydi hərdən ona:
Papiros zəhrimarı çox çəkirsən,
atsana...* [4, s.4]

Məlum olduğu kimi, tərcümədə dilin bütün incəliklərini, məna tutumunu duymaq və bunu olduğu kimi eyni qüvvə ilə səsləndirmək əsas şərtlərdən biridir. Doğrudur, tərcümədə ən əsas məsələ fikri, “nüvə”ni oxucuya çatdırmaqdır. Lakin bədii formanı da saxlamaq, buna müvəffəq olmaq əsas şərtidir. B.Vahabzadənin çevirmələrində məhz bu cəhət nəzərə çarpır. O, həm şeirin məzmununu, həm də bədii formasını saxlamağa xüsusi cəhd göstərir və buna nail olur. Ümumiyyətlə, B.Vahabzadə Y.Yevtuşenkodan etdiyi tərcümələr üzərində bir yaradıcı kimi işləmiş, onun Azərbaycan oxucularına aydın çatdırmaq üçün daha oynaq vəznlər axtarıb, yeni formalar seçmişdir.

Y.Yevtuşenkunun ən yaxşı tərcüməçilərindən biri də İsa İsmayılzadədir. Onun tərcümə etdiyi “Toylar” şeirinin aşağıdakı hissəsinə diqqət yetirək:

О, свадьбы в дни военные,
Обманчивый уют,
Слова неоткровенные
О том, что не убьют... [5, с.44]

Tərcümədə:

*Döyüşlər gedə-gedə
Toy çalınardı.
Adamların ürəyində
Bir ümid vardı...
Rahatlıqdan məst olanda
Ölümə kim inanardı... [3, s.40]*

Və yaxud:

Дорогой зимней, снежною,
Сквозь ветер, бьющий зло,
Лечу на свадьбу спешную
в соседнее село.
Походочкой расслабленной,
с челочкой на лбу
вхожу
плясун прославленный
в гудящую избу. [5, с.46]

Tərcümədə:

*Şaxta.. Ayaz... Hər tərəf qar,
Qılinc kimi kəsir külək
bu havada, belə gündə
uzandıqca, yol uzanır,
Tələsirəm qonşu kəndə.
Bir tələsik, ayaqüstü
Toy qurulub
Daxmaların birində. [3, s.42]*

Şair-tərcüməçi bu şeirdə formanı dəyişsə də, şeirin həcmi bir qədər artırsa da, əsasən, mərkəzdə duran fikri oxucuya çatdırmağa nail olmuşdur. İsa İsmayilzadə orijinalın ruhunu çox düzgün tutmuş və obrazlı ifadələri yaradıcı surətdə, təhrif etmədən vermişdir.

Y.Yevtuşenkonun bir şeirini də Ağasəfanın tərcüməsində nəzərdən keçirək. Bu “İtimə” şeiridir.

*В стекло, утнув свой черный нос
все ждет и ждет кого-то нес.
Я руку в шерсть его кладу
и тоже я кого-то жду.
Ты помнишь, нес, пора была
Когда здесь женщина жила.
Но кто же мне была она?
Не то сестра, не то жена,*

*А иногда, казалось, дочь,
Которой должен я помочь. [5, с.184]*

Tərcümədə:

*Söykəyib şüşəyə qara burnunu
Kimisə, kimisə gözləyir itim.
Mənsə əl gəzdirib oxşadım onu,
Kimisə onunla mən də gözlədim.
Mənim gözəl itim, de, yadımdamı
Bir qadın bir zaman yaşardı burda,
O mənim bacımmı, ya arvadımmı,
Bilmirəm yoxmu o, ya vardı burda
Hərdən elə gəlir, mənim qızımdı
İndi bəlkə ona kömək lazımdır. [3, s.78]*

Tərcüməçi bu şeiri orijinaldakı kimi misrabamisra çevirmişdir. Şübhəsiz ki, bu, şeirin ümumi ruhuna xələl gətirməmişdir. “Bilmirəm” və “o vardı” ifadələri misranı ağırlaşdırmış və həmin beyti qeyri-təbii etmişdir. Lakin şeirin mahiyyəti tərcüməçi tərəfindən düzgün açılmış forması da orijinala uyğun olaraq saxlanılmışdır. Ümumiyyətlə, Ağasəfa da satirik ruhlu şeirlər yazdığından Yevtuşenkonun satirik mənalı “İtimə” şeiri və digər bu səpkidə olan bir sıra şeirləri onun çevirməsində uğurlu alınmışdır, satirik mənalılar kəskin və təsirli seçilmişdir.

Y.Yevtuşenko elə şairlərdəndir ki, o, şeirdə bir mühüm bədii amili digərinə qurban vermir; müasirliyi, fikir dərinliyini və özünəməxsus üslubu yaradıcılığı boyu qoruyur, cilalayır, təkmilləşdirir. Maraqlıdır ki, rus dilinin bütün incəliklərini özündə birləşdirən “Minnətdarlıq” şeirini dilimizə Bəxtiyar Vahabzadə və Çingiz Əlioğlu tərcümə etmişlər. Hər iki tərcüməni uğurlu saymaq olar:

*Как мало надо женщине, – мой бог
Чтобы её за женщину считали. [5, с.153]*

Bəxtiyar Vahabzadə:

*İlahi, qadını qadın saymağa
Axı, nə varmış ki,...
Çətindir məgər?! [3, s.4]*

Çingiz Əlioğlu:

*Qadını qadın tək sayılmaq üçün
İlahi, çox az şey gərəkmiş demə. [3, s.110]*

Göründüyü kimi, hər iki nümunə şeirin orijinalına uyğundur və Azərbaycan dilində poetik səslənir. Əlbəttə ki, Ç.Əlioğlunun tərcüməsində bu beyt daha uğurludur. Şair bu beytdəki fikri çox incəliklə və mənalı ifadə etmişdir. Həmin beytin B.Vahabzadə tərəfindən tərcüməsi isə nisbətən zəif verilmişdir, xüsusilə “çətindir məgər” ifadəsi bir qədər prozaik səslənir.

Nəticə / Conclusion

Dediklərimizdən aydın olur ki, Y.Yevtuşenko kimi yüksək intellektuallı şairi Azərbaycan dilinə tərcümə etmək, onun poeziyasındakı möhtəşəmliyi, ictimai-siyasi ideyanı və bədii pafosu olduğu

kimi saxlamaq və ifadə etmək o qədər də asan deyildir. Fərəhli haldır ki, Azərbaycan şairləri bu çətin işin öhdəsindən layiqincə gələ bilmişlər. Əlbəttə, bu məsələdə nöqsanlar da yox deyildir. Lakin bütövlükdə Y.Yevtuşenko yaradıcılığının Azərbaycanda yayılmasında bu tərcümələrin rolu böyükdür.

Ədəbiyyat / References

1. Əkbərzadə Ş. Poeziyanın əsgəriyəm. “Ədəbiyyat və incəsənət” qəz., 1980, 11 yanvar.
2. Евтушенко Е. Избранные произведения. Москва, 1975, т.1.
3. Yevtuşenko Y. Mənə qulaq asın (şeirlər toplusu). Bakı: Yazıçı, 1980.
4. Yevtuşenko Y. Mayakovskinin anası. “Ulduz” jurn., 1981, №4.
5. Евтушенко Е. Слушайте меня. Москва, 1980.

Евгений Евтушенко как один из основоположников современной русской поэзии

Офеля Исмаилова

Институт литературы имени Низами Гянджеви НАНА. Азербайджан.

Резюме. Евгений Евтушенко один из ярких представителей современной русской поэзии. В лучших стихах и поэмах Евгения Евтушенко с большой силой выражено стремление постигнуть дух современности. В этих стихах преобладают гражданские мотивы. Поездки по Советскому Союзу и зарубежным странам обогащают его поэзию новыми темами и впечатлениями. Его творчество также привлекает внимание многих знаменитых композиторов. Произведения Евгения Евтушенко переведены на многие иностранные языки.

Ключевые слова: классический русский поэт, Евгений Евтушенко, художественные переводы, параллели